

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORENING & MUSEUM

Nr. 4 december 2004

Juletræet på Axeltorv

Den 7. december 1961 blev juletræet rejst på Axeltorvet. Det var en ca. 15 m høj gran udvalgt i Hornbæk Plantage af statsskovfoged N.P. Bobek og bestyrelsen for Odd Fellow-logen »Hamlet«, der stod for arrangementet. Det havde altid været skik, at byens juletræ skulle hentes i skovene omkring Helsingør. Træet blev festligt oplyst, og ved dets fod kunne man lægge penge i en bøsse til julevelgørenhed, bl.a. til hjem »hvor husfaderen kommer sent hjem på lønningsdagen efter at have taget et godt indhug i lønningsposen«.

Billedet er hentet fra Helsingør Dagblad og viser torvet, dengang bilisterne havde fri parkering på dette og dermed utvivlsomt gjorde juletræsrejsningen til en nervepirrende affære.

Forsiden

I de gode gamle dage var det altid en hvid jul. Sådan vil vi i hvert fald helst huske det, trods det faktum, at en hvid jul kun sjældent forekommer i Danmark. Den 8. april 1888 maledede C. Buntzen det på forsiden viste motiv for sæbesynder Niels Johan Hagen, der året før var blevet fuglekonge i Helsingørs Kongelig Privilegerede Skydeselskab og derfor skulle levere sit bidrag til selskabets snart lange række af skydeskiver. Havde man ikke haft en hvid jul det år, så fik man i hvert fald en hvid vinter i 1888, der kun sent slap sit iskolde greb om Helsingør. Billedet viser isskruningerne i sundet lige syd for byen, hvor de to mænd, der fisker fra et hul i isen, har udsigt til det gamle sukkerraffinaderi (nuv. Svingelport 7), der på det tidspunkt var et saltsyderi, ejet af A/S Christiansholms Fabriker.

FORENING & MUSEUM

Lars Bjørn Madsen (ansv.)
Lone Hvass
Kenno Pedersen

Tryk: A-print, Espergærde

Forening & Museum

er et medlemsblad for Helsingør Museumsforening og udkommer med 4 numre om året i marts, juni, september og december.

Stof til bladet indsendes til (lbm64@helsingor.dk)

eller pr. brev til

Helsingør Bymuseum,
Hestemøllestræde 1,
3000 Helsingør,
tlf: 4928 1800.

Nye medlemmer

kan indmelde sig ved henvendelse til administrationen på Helsingør Bymuseum (Mai Larsen-Jensen) eller til Jens Erik Nielsen, Mariehøj 52
3000 Helsingør,
tlf: 4921 7087.

Befrielsesvinterens Luciafester

af Anne Majken Snerup Rud

Da vi sidste år forberedte vores store juleudstilling »Julerier på Flynderupgård Museet«, valgte vi bl.a. at udstille en luciakrone (gengivet herover) og nogle metal-lucianåle (gengivet side 5), som fra gammel tid findes i museets samlinger. Når vi i dag registrerer nyindkomne genstande, bruger vi megen tid på at notere genstandenes historie og oprindelse o.s.v. Det gjorde man ikke så meget ud af før i tiden. Og oplysningerne på kartotekskortet for luciakronen og -nålene var mildt sagt sparsomme. Der var en beskrivelse og navnet på giveren og dermed slut. Via giverens navn lykkedes det på Byhistorisk Arkiv på Bymuseet

at finde frem til noget af historien bag kronen og nålene.

Det viste sig, at det var »Helsingør Syklub« – den gruppe, der under besættelsen havde transporteret over 1.000 flygtninge over Øresund til tryghed i Sverige - der i 1945 stod bag Luciafesten i Helsingør og til det formål havde anskaffet luciakronen og de små nåle.

Fejringen af Lucia og Luciaoptog stammer fra Sverige. Natten mellem 12. og 13. december var, indtil kalenderændringen i 1700-tallet, årets længste nat og man mente, at det var den nat, solen vendte, så dagen atter begyndte at blive længere. Natten fik navn efter dagens helgennavn: Lucia. I

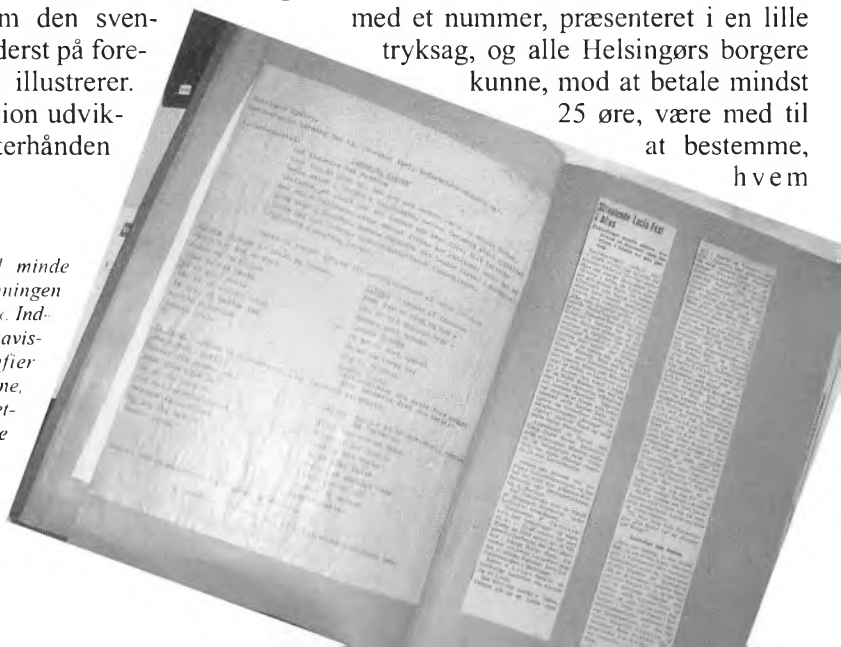
i det meste af Sverige til offentlige luciaoptog og det var i den form, danskerne overtog fejringen af Lucia. Det var Aller-ugebladet »Weekend«, der i 1944 indførte luciafester i Danmark med en stor luciafest i »National Scala« i København. Allerede året efter kom så Helsingør med, og i slutningen af 1940'erne havde mange købstæder i Danmark sit eget luciaoptog.

Under mottoet »Hjælp Lucia at hjælpe« arrangerede Helsingør Syklub en storstilet konkurrence, hvor enhver naturlig, sød ung dansk pige kunne melde sig som kandidat til at blive luciadronning.

Vestsverige var der tradition for ekstra god mad denne nat. Dyrene blev fodret godt og folkene indtog deres mad i sengen. I mere borgerlige kredse udviklede dette sengeritual sig til, at husets unge piger med musik og lys gik rundt i soveværelserne og serverede lækkerier for husets øvrige beboere, som den svenske figur nederst på foregående side illustrerer. Denne tradition udviklede sig efterhånden

Af de mange tilmeldte piger udvalgte en dommerkomité syv, der deltog i en offentlig konkurrence om at blive Lucia. De blev, uden navne, blot med et nummer, præsenteret i en lille tryksag, og alle Helsingørs borgere kunne, mod at betale mindst 25 øre, være med til at bestemme, hvem

Scrapbogen »Til minde om Lucia Dronningen 1945 i Helsingør«. Indklæbet i den er avisudklip, fotografier fra begivenhederne, programmer, billetter til luciafesterne samt stencilerede meddelelser fra Helsingør Syklub.

af de syv, der skulle vinde æren. Pengene gik til velgørenhed. De små lucianåle blev solgt for 25 øre pr. stk. af spejdere og unge damer på Helsingørs gader og stræder, og indtægten gik ligeledes til velgørenhed.

»HelsingørSyklub« samarbejdede med Helsingborg Dagblad om festerne. Det var Helsingborg Dagblad, der donerede nåle og en lang række gavepakker, som Lucia skulle dele ud. Desuden var de behjælpelige med at skaffe den rette beklædning til Lucia og hendes seks terner. Det var et meget omfattende program, der blev stablet på benene i befrielsesvinterens mørke. Først og fremmest skulle man

få så mange som muligt til at melde sig som deltagere i konkurrencen om at blive luciadronning eller terne.

Alle kandidaterne skulle fremstille sig for komitéens medlemmer, der sad bænket i Industricaféens selskabslokaler på 1. sal i Industriforeningen søndag den 2. december. Komitéens medlemmer var:

Borgmester P. Christensen, Dommer Fabritius de Tengenel, Politimester K.H. Wineken, Fru Karina Parkov, Læge Carl Møller, Kunstmaler H.C. Bärenholdt, Redaktør Willy Andersen, Redaktør Børge Rønne, Redaktør Steen Strube, Redaktør Henry Sørensen og Redaktør Arne Kring Sørensen.

De valgte de syv unge piger, der skulle deltage i den afsluttende konkurrence. De syv blev allerede samme aften præsenteret for publikum ved »Kosmorama«'s forestilling kl. 18.30. Fredagen efter var det tid for en stor præsentation ved en særforestilling i »Casino« samme aften som den offentlige afstemning sluttede. Borgmester Peder Christensen, kaldet Kong Peder, holdt velkomsttalen og underholdningen bestod af musik og oplæsning og ikke mindst et amerikansk lotteri, hvor præmien var et kilo rigtig kaffe og en kasse cigarer. På den tid meget eftertragtede varer. Det kostede 50 øre at deltage i det festlige arrangement i »Casino«, og det gav ifølge avisomta-

len et pænt overskud til velgørenhedsarbejdet.

Lørdag formiddag blev spændingen udløst: Det blev den 19-årige Gerda Vording Madsen, datter af smed Carl Madsen, der vandt, medens de seks øvrige konkurrenter skulle være hendes terner.

Torsdag den 13. var det tid for den egentlige luciafest. Der var planlagt et fakkeltog gennem byen. Men på grund af »en stærk Storm som hylende for gennem Gaderne« forbød brandvæsenet brug af fakler. »Det var alligevel festligt«, lyder det i en af tidens aviser. I spidsen var der ridende herolder efterfulgt af spejdere og ulveunger. Så fulgte Helsingør Byorkester og så kom landaueren med Lucia med en lyserød krone på hovedet. I en anden landauer fulgte de seks terner. Alle syv var klædt i hvidt. På grund af kulden var de iført hvide skindpelse, som man havde lånt af det svenske kavaleri. Det må da kaldes samarbejde over Sundet! Optoget afsluttedes af Sangforeningen »Euterpe« og »Lyren«. Aftenens luciafest foregik i Industriforeningen, hvor der var fulde huse. Der var atter et stort program med musik, balletdans, sang og recitation. Men aftenens højdepunkt var lucia-optrinet, hvor der blev mørkt i salen, tæppet gik op og Lucia med lyskrone på hovedet og ternerne med lys i hånden trådte ind på scenen. De sang med hjælp fra Slagtermester Blomsterberg og Dommerfuldmægtig Berning akkompagneret af Lærer Ebbesen sangen om »Santa Lucia«.

Søndagen efter holdtes den sidste luciafest. Det var en dansk-svensk fest, hvor Helsingborgs Lucia kom til Helsingør. »Trods den hylende og bidende Snestorm og det sjappede Føre var der ved

18-tiden en overordentlig stor Forsamling af Publikum ved Færgelejet. Man skulle se Modtagelsen af Helsingborgs Lucia og Terner«, indledes reportagen i avisen. De to luciadronninger mødtes, og efter velkomst ved Helsingørs borgmester og afsyngelse af de to landes nationalsange, gik optoget gennem byen. De to dronninger kørte i hestevogn. Turen gik til Forsamlingsbygningen, hvor der var lagt op til en stor fest med taler, sange og optræden. Det var utvivlsomt luciafesternes højdepunkt. Resten af dagene op til juleaften var Lucia og terner travlt beskæftiget med at tage rundt til forskellige institutioner og sprede juleglæde. Dermed var det luciaeventyr slut for Helsingørs første Lucia. Først i 1974 kom Helsingørs anden Lucia til. Da blev Grethe, som i mellemtiden var kommet til at hedde Grethe Hjort, inviteret med til at være i dommerkomiteen.

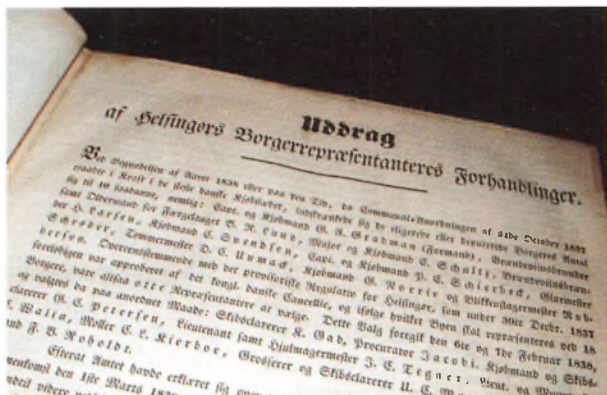
Alt dette måtte vi som sagt finde frem til i forskellige arkivkasser og gamle aviser på Helsingørs Byhistoriske Arkiv. Det lykkedes, og så kunne vi skrive en tekst til luciakronen, så den kunne komme med på vores udstilling. Men nu ved vi meget mere om Helsingørs Lucia 1945. For blandt de mange mennesker, der kom og så udstillingen, var Grethe Hjorts barndomsveninde og hun vidste, at der blandt Grethes efterladte papirer fandtes en scrapbog om Grethes oplevelser som Lucia. Med hendes mellemkomst og med stor venlighed fra Grethes efterladte, fik museet lov til at få bogen, så den kunne indgå i vore samlinger. »Til Grethe fra Mor. Til minde om Lucia Dronningen 1945 i Helsingør«, står der med smuk håndskrift på bogens første side. Indklæbet i den er avisudklip, fotogra-

fier fra begivenhederne, programmer for Lucia og hendes terners optræden i december måned, billetter til luciafesterne samt stencilerede meddelelser fra Helsingør Syklub. Således kan man i scrapbogen læse »en gammel Grønlandsfarer, Frk. Preisler«s gode råd, som Helsingør Syklub sendte til pigerne forud for de to udendørs optog gennem byen, om påklædningen. »Tag paa«: står der »En Sportsbluse med lange Ærmer, en Sweater, en Vindjakke eller en Bomuldsbluse, Muffediser, uldne Sokker, tykke Travesko eller Støvler, Skibenklæder er ikke nødven-

dige, da det lange Gevandt skærmer mod Blæsten«. I samme skrivelse mindes de syv piger om, at de skal lære sangen om Lucia udenad samt 1., 3., 5. og 7. vers af »Det kimer nu til Julefest« og helst også 1.vers af »Kongernes Konge«. »Repetér også den svenske Nationalsang en Gang. Den danske Nationalsang kan De vel«, slutter anvisningen til pigerne.

Der er således masser af oplysninger om befrielsesvinterens luciafester i den fine scrapbog – og frem for alt ved museet nu meget mere om luciakronen og de små nåle.

Et 100 års jubilæum

linger, at hun nu har gnavet sig gennem ikke mindre end 100 års byrådsforhandlinger og tastet alle væsentlige stikord ind på databasen. At Jonna nu kender til alle de sager, som vort byråd har behandlet fra 1838 til 1938 er ganske vist, men vi har lovet at frede hende og henvise politikere og andre interesserede til registret, der kan benyttes på såvel Bymuseet som på Hovedbiblioteket.

Bymuseets myreflittige volontør Jonna Gustafsson Nielsen kan fejre noget så usædvanligt som sit 100-års jubilæum ved museet. Jonna holder sig godt, og alderen trykker hende bestemt ikke, men jubilæet skyldes nu, at hun er nået så langt i sit arbejde med registret til de publicerede uddrag af Helsingør byråds forhand-

Da Helsingør var verdens navle...

Samtale med byens ældste. med 111. 1980. 1. udg. 1980. 1. udg. 1980.

Den socialdemokratiske avis Nyhedsbladet Helsingør bragte i december 1952 et interview med Helsingørs dengang ældste mandlige indbygger, den 93-årige forhenværende fisker Peter Knoblauch (1860-1956), far til skuespilleren William Knoblauch (1892-1980) og boende på alderdomshjemmet på Trækbanen. Som journalisten indledningsvis skriver, »så skal man snakke med de gamle på alderdomshjemmet, når man skal have noget at vide om det gamle Helsingør, for der er folk imellem, som kan gøre den svundne tid lyslevende for een, og hvad de kan fortælle er ofte af værdi for en lokalhistoriker«.

Forhenværende fisker Peter Knoblauch er en af dem, der kan fortælle, og da vi opsøgte ham og sad og sludrede med ham i hans lille, hyggelige stue på alderdomshjemmet, var han rigtigt i vigeur. Han er, trods det at han på søndag fylder 93 år, i besiddelse af en helt ungdommelig vitalitet, og mens sneen dalede ned udenfor vinduerne, snakkede han løs om den tid, da Helsingør udelukkende levede af søen.

Såvidt jeg véd, er jeg Helsingørs ældste mandlige indfødte indbygger, sålænge det varer, siger Knoblauch og smiler med små, runde, levende øjne. Jeg hører til en længst forsvunden tid, men jeg kan da huske, at jeg blev født i Anne Queensstræde 5. Min far var fisker, og jeg blev også selv fisker og har fisket lige til jeg var 80, så jeg kender jo efterhånden fiskernes vilkår.

Hvordan var det i gamle dage?

Øresund var propfuld af fisk. Jeg lyver ikke, når jeg siger, at vi faktisk kunne øse dem op i bådene; sådan var det i hvert fald i

mine drengear. Når man satte et par garn ud, havde man straks et par snese fisk, og det var snart sagt fisk af alle mulige slags. Men priserne var jo noget anderledes end i dag. Vi solgte rødspætter til 1 krone snesen, og flyndere og skrubber gik til 25 øre snesen. Dengang brugte man hør- og hampegarn, men nu er man gået over til bomuldsgarn.

Det var jo i sejlskibenes tidsalder?

Ja, alt foregik med sejl- eller håndkraft. Dengang var Helsingør meget mere international, end den er nu. Det svirrede i luften med alverdens tungemål. Helsingør var faktisk verdens navle. Der lå til tider 4-500 sejlskibe af alle mulige typer på Helsingør rhed og ventede i modvind. Da jeg en dag kom hjem fra skole, talte jeg sammen med en kammerat 62 skibe i Helsingør Havn. De lå og fik proviant ind, og det siger jo sig selv, at det gik lystigt til på alle de beværtninger, som byen var så rig på. Der var i hvert fald 5-6 beværtninger i hver gade, og særlig Brostræde var fuld af beværtninger på begge sider. Men det var jo heller ikke svært at få borgerbrev til en beværtning. Havde man bare et lille kælderlokale, et par borde og stole, åbnede man rask væk en beværtning. Der skulle nok komme folk. Her færdedes russere, franskmænd, finner, amerikanere, italienere og folk fra Østen, og priserne var små. 8-10 øre for en glasbajer, brændevinen kostede 1 skilling eller 2 øre for et glas, og der blev naturligvis consumeret meget spiritus. Det var ikke sjældent, at søfolkene faldt i havnen, og man måtte komme til undsætning og redde dem i land i særdeles våd tilstand. Jeg har nu personligt altid hyldet det princip, at man ikke skal gro fast på en beværtning. Når man har slukket tørsten, skal man gå sin vej!

Hvor mange indbyggere var der i Helsingør dengang?

8-9000 vil jeg regne med, men de mange fremmede søfolk gjorde naturligvis byen større. Der var vekselererkontor på havnen, dér hvor toldboden ligger, og udenfor kontoret, kan jeg huske, stod der altid nogle svenske koner, som var kommet herover for at sælge gæs og tyttebær. Gæssene kostede 35 øre pundet og tyttebærrerne var også billige. Man kunne få 5 potter for 1 kr. Der var mindst 15 skibshandlere i byen dengang.

Hvor holdt fiskerne til?

Der var store åbne pladser foran dér, hvor nu Strandgade ligger. De småejendomme, der dengang lå der, tilhørte for det meste fiskere, og foran ejendommene var de såkaldte bakker. Der var Bornholms Bakke, Rolins Bakke og mange andre bakker, og her røgtede fiskerne deres garn. Her lå også karantænehuset, hvor karantænebetjenten boede. Når der var blevet en mand syg ombord på et skib, mens det befandt sig ude på søen, tog færgemændene ud og hentede ham. Det var ofte koppe- og tyfusbefængte mennesker, og de blev bragt ind til karantænehuset og blev derfra viderebefordret til koppehuset, som lå udenfor byen. De blev båret derud i en bærebør, og der blev gjort store anstalter for at undgå smitte. Færgemændene blev røgede. Det vil sige; når de kom i land med en koppepatient, gik de ind i nogle små trækabiner, hvor der derefter blev sendt røg ind, og i dette »røgbad« opholdt

færgemændene sig et stykke tid, hvorefter de kom hostende og hakkende ud igen. Båden, man havde sejlet i, blev fyldt med vand og skruppet. Men om alle disse forholdsregler hjalp noget, er vel et spørgsmål.

Hvad siger De til vor tid?

Jeg kender den kun fra priserne, og selv om jeg i dag sidder på et dejligt alderdomshjem med varme og uden materielle bekymringer, så tror jeg alligevel, at de gode gamle dage virkelig var gode og det var den bedste tid, mennesker har oplevet. Jeg har altid sat friheden meget højt, og jeg følte mig virkelig fri. Når jeg tjente 20 kr. på een dag, og det skete af og til, så kunne jeg leve en hel måned for disse penge. I dag ser det jo anderledes ud, men den bedste kapital, man kan have, er et godt humør, og den valuta er vist også gældende endnu. Har man først tabt sit humør, har man tabt alt!

De har en berømt søn i skuespilleren William Knoblauch?

Ja, William har været skuespiller i 41 år og deraf 27 i Aarhus. Han begyndte med at fiske sammen med mig, men en dag kom hans lærer og sagde, at William ikke egnede sig til at være fisker. Han sagde ikke et ord om, hvad han da skulle være. Der gik nogle år, og William kom til teatret, og så en dag kom skolelæreren forbi, mens jeg stod og bødede mine garn, og han sagde kun disse ord: Det skulle han være!

Helsingør i Sne!

Paa eget Forlag er udkommet 1 Serie a 10 Dæks. nye lokale **Vinterprospektkort** a 10 Øre, særdeles elegante til Prisen. Faas ogsaa som Brevkort. Anbefales til Jule- og Nytaarskort.

Se Vinduet!

Anud Nielsen's Papirhandel.
Stjernegade 16.

Bedes bemærket!

For at mine Kunder kunne erholde ekstrafine og friske Varer i Gæs og Vænder, hjemkommer mit Julelager Onsdag den 21de ds.

Bjergegade 5. **P. Hansen**, Telf. 116.

Klipfist.

Ekstrafin Vibbals og de saa meget efterspurgte letvirkede Klipfist anbefales.

Lund & Rasmussen.

Bymuseets undersøgelser af Kronborgs gethus, kobbermølle og hammermølle

af Lone Hvass

En ny undersøgelse er under opsejling på Bymuseet, nemlig det meget spændende emne om hvor og hvordan gethuset under Kronborg fungere i omkring 40 år her i Helsingør. Kong Christian 4. selv var med til at fremstille kanoner i Gethuset. Kongen havde ladet støberiet oprette i forbindelse med udbygningen af en bymur og en vold omkring det meste af byen. Samtidig ville han modernisere artilleriet og fremstillingen af metalkanoner. Gennem sin meget lange regeringstid var han selv artilleriets ledende mand, og det var hans hensigt at bringe orden i de forskellige kanontyper, der fandtes fra hans fars og farfars tid. Derfor ville han til at støbe en række kanoner af ens kaliber og kapaciteten til det var ikke stor nok i det gamle gethus på Bremerholmen i København. I 1601 stod støberiet færdigt i Helsingør og den første støbemeester Hans Wolf kunne begynde sit arbejde. De ældste regnskaber fra Gethusets tid blev allerede i begyndelsen af 1900-årene kopieret og transkriberet af O. Valentiner, arki-

tekt og tidligere løjtnant i artilleriet. Arkivalierne tilhører Hammermøllens arkiv og de er venligst udlånt til Helsingør Bymuseum, hvor Lone Hvass og Torben Bill-Jessen arbejder med regnskaberne. Hele projektet kobles sammen med iagttagelser af landskabet Teglstrup Hegn og Hammermølleskoven, en opmåling og kortlægning af terrænet i skovene, dernæst gennemgangen af de skriftlige kilder fra Gethuset, Kobbermøllen og Hammermøllens første tid under Kronborg. Selve regnskabet for de 40 år Gethusets fungerede fylder 3 pakker på Rigsarkivet, hvoraf kun halvdelen af undersøgt af Valentiner. Det vil vi nu råde bod og er derfor igang affotograferingen af de manglende arkivaler. Som det er almindeligt er regnskabsark fra 1500-1600 årene ofte skrevet på brugt pergament, men den fornemste noterede kirkemusik skrevet med mensuralnoder - en ældgammel koralnodeskrift, som vi håber organist Bo Grønbek vil tyde for os, musikken kan være fra 1400 eller 1500-årene. Sandsynligvis er de aldrig før blevet undersøgt. Det må have været nået af den musik man hørte i Skt. Olai og i måske i den nye slotskirke på Kronborg.

Sagde De brunkager?

Hele landet dufter for tiden af krydderier, skrev en af Helsingørs lokale aviser den 15. december 1960 i forbindelse med et besøg på Fællesbageriets nye biscuitfabrik ved Rolighed, som var åbnet i maj samme år. Det var på den tid, hvor flere og flere kvinder havde fået arbejde udenfor hjemmene, og derfor måtte svigte den traditionelle julebagning. I 1957 var Fællesbageriet derfor begyndt at indrykke annoncer med budskabet: »Julebagningen klarer vi for Dem«, hvor man i stedet kunne købe bageriets færdigbagte brunkager til 70 øre for 125 gram. Husmoderens arbejde var stærkt på vej til at blive industrialiseret!

Brunkager, jo vi har vist nogle enkelte på lager. Vi har faktisk ikke haft andet end brunkager i hovedet siden sidste uge af oktober, og til dato er det da blevet til en samlet produktion på omkring seks millioner stykker.

Nyhedsbladets lækkerstulne medarbejder luskede forleden rundt i Helsingør for at opsnuse, hvordan det gik med juleforberedelserne, og så slog en duft af kanel, ingefær, allehånde, varmt bagværk etc. Ham pludselig imøde. Hans ben blev som Jepes, dog ej med adresse til Jacob Skomager, men til Rasmus Fællesbager. Duften kom fra Fællesbageriets Biscuitfabrik ved Rolighed, og her fik han ting og sager at se, som ingen husmor magter.

Hjemmefra husker vi julebagningen. Hvor mange af os har ikke stået og trykket kanten af ølglaset, først ned i melet, så en gang rundt i den fladrullede brunkagedej for til sidst at pille alle strimlerne imellem de nyformede kager væk. Gammeldags, håbløs forældet praktik, siger bageren, men den var nu hyggelig.

Næh, her må vi køre mere rationelt, siger bagermester Møller. Om natten fremstilles

almindelige bage-
riprodukter til for-
retningen her, og
kl. otte om mor-
genen går vi så i
gang med brunka-
gerne, som vi hver
dag fabrikkerer i 8
1/2 time. Vi har fra
dejtilberedningen
og til færdigpaknin-
gen otte mennesker
i arbejde. Det hele
begynder med, at vi
vejer op, hvad der
skal i brunkagerne,
koger det og lader
det afkøle. Derefter
køres det sammen med melet, og vi lader
massen stå til dagen efter. Så kommer det
igen i maskinen og arbejdes op til en kon-
sistens passende til prægemaskinen, som
derefter fyldes op.

Prægemaskinen? Ja, det gammeldags ølglas
går ikke hurtigt nok. Maskinen derimod er
rap. Vi putter plader ind i den ene ende og
tager dem fyldt med kager ud af den anden.
Så stikker vi pladerne i vor gondolovn, der
kører rundt med 48 plader ad gangen. Vi
kan bage 6-9 ovnfulde i timen. *Og hvad
bliver det så til om dagen?* I timen bager vi
ca. 12.600 brunkager, og det bliver til ca. 1
million brunkager om ugen eller foreløbig
til seks millioner brunkager. De vejer heller
ikke så lidt. Tænk bare på, at 35 brunkager
vejer 140-150 gram. Det bliver til et halvt
ton pr. dag, men folk synes umættelige. Vi
er langt fra færdige med at bage brunkager.

Kan De selv lide brunkager??

Skal jeg være helt ærlig?

Ja!

De hænger mig langt ud ad halsen.

Kongelig kalk under et gammelt hønsehus

af Lone Hvass

fra Slotsruinen og kører op til landsbyen, er det første hus man passerer Søgaarden på den nordlige side af Gurrevej. Det er her i vejkanten under asfalten at den fine brolægning fra middelalderen stadig ligger. Der, hvor den brolagte vej bliver til en dæmning, og i et let sving løber ud i engen.

Her lå en kommende parcelhusgrund fri og tilgængelig - udstykket fra Søgården - og ventede på byggetilladelse. Vi var nysgerrige, som museumsfolk bør være det et sådant sted, fordi nedrivning af større bygninger eller byggerier og jord-

Det er ikke altid at nedrivning af et gammelt hønsehus giver de store afsløringer, og slet ikke så meget at DR tv-avis og de lokale medier af flere forskellige slags lynhurtigt rykker ud. Men det var jo sommer og måske var det tid for de gode danske agurker. Alligevel blev de nu ganske godt tilfredse, både museet og medierne.

Midt på sommeren var Bymuseets medarbejdere på besøg i Gurre. Når man kommer

arbejder nær forhistoriske eller historiske steder altid bør mane til eftertanke - og især

Illustrationer på modstående side:

Øverst: Entreprenør Steen Svendsen fra Havreholm er som altid i Gurre-undersøgelserne vores meget gode maskinmand. I baggrunden ses rester af hønsarhuset og ved landmålerstokken ses kalkovnens mure, der er ved at dukke frem.

Nederst: Rester af de brændte kalksten er tilbage i bunden af ovnen.

Alle fotos: Torben Bill-Jessen fot. 2004.

her i Gurre landsby. En nærmere besigtigelse afslørede da også munkesten i jorden mellem betonstykker og byggemateriale. Nu er det jo sådan, at der næsten ikke findes den ældre bygning i Gurre og omegn, som ikke har rester af munkesten bevaret i kælder eller murværk, så munkesten i sig selv behøver ikke at betyde noget. Vi fik dog en sludder med lodsejer Jesper Wandrup og han fortalte, at kommunen havde krævet, at det nye hus skulle opføres i en afstand af otte meter fra vejkanten. Vi kan tilføje til den klausul, at der kulturhistorisk slet ikke burde ligge et hus så tæt på vejen. Men at det derimod burde placeres så langt tilbage som muligt på grunden, for ikke at forstyrre det oprindelige billede af landsbygaden, som vi kender den tilbage til 1600-årene. Der har nemlig aldrig før ligget noget hus mellem slotsengen og Søgården - hele den østlige side af slotsengen har i gamle dage tilhørt Søgården, og altid været udlagt til græsning. Under fuld forståelse og interesse fra den nye lodsejer og kommende byggherre gik Nationalmuseet og Bymuseet i gang med en mindre undersøgelse af tomten under det store hønsarhus.

Fra begyndelsen havde vi en svag formod-

ning om, at det kunne være en slags »portnerbolig eller et vagthus« opført umiddelbart inden selve dæmningen ned til slottet. Men det skulle snart vise sig, hverken at være det ene eller det andet, men derimod en ovn.

Efter en dags udgravning afslørede et 4,4 meter langt og 3,5 meter bredt fundament med mure opført af munkesten og med tre

Forrest i billedet ses kalkovnenes bagvæk, som har været gravet ind i bakken. Øverst i billedet ses indgangen til ovnen som vender ud mod Gurrevej og dæmningen til slottet.

indfyringsskakter. En sådan ovn kunne vi ikke genkende til, for i 1975 udgravede Bymuseet i Gurre Vang en af de teglone, som har været brugt til at brænde mursten til borgbyggeriet. Ovnene her i landsbyens yderkant var præcis mage til, men det var tydeligt, at den udelukkende havde været beregnet til at brænde kalk i.

Det vil være naturligt at sætte kalkbrænderiet i forbindelse med den store udbyg-

Fortsættes side 15.

Nyt register til museumsbladene

af Susan Mølenberg

I min tid som volontør på museet, har jeg registreret vores museum og Museumsforenings blade på elektronisk database og har på nuværende tidspunkt været dem alle igennem (det første nummer udkom 1987) og er nu gået igang med museets årbøger, hvor jeg dags dato er nået til 1982.

Der er jo et væld af information både af direkte historisk interesse, men også anekdoter og fortællinger om livet i Helsingør og omegn. Det ville jo være et temmelig stort arbejde at skulle igennem dem alle, fordi man leder efter noget specifikt, så nu har man altså mulighed for ved hjælp af databasen at søge på kryds og tværs.

Der kan søges på forfatter, overskrift, stikord og ikke mindst på alle de illustrationer,

der er. Databasen kan benyttes på Bymuseet (byarkivets læsesal), hvor også alle hæfter og bøger er, men du kan også benytte den på Hovedbibliotekets læsesal.

Databasen bliver selvfølgelig konstant ajourført, således at seneste nummer af f.eks. Forening og Museum bliver registreret næsten i det øjeblik, det kommer ind af din brevsprække.

Senere vil det blive sådan - når museet får midlerne til det - at registret vil blive tilgængeligt på museets hjemmeside på internettet, så man i ro og mag kan søge sine oplysninger hjemme i dagligstuen.

Jeg håber, at alle vil få lige så stor glæde af at bruge det, som jeg har ved at lave det.

Fortegnelse over ejendommene på Helsingørs overdrev og indmarksjorder indtil 1900.

Det er snart mange år siden, museumschef Kenno Pedersen lavede sit jævnføringsregister over Helsingør Købstads Bygrundes matrikelnumre 1682-1975. Det var i 1979, og det har været et uvurderligt redskab for såvel historikere som slægtsforskere. Ikke

mindst sidstnævnte gruppe har rettet utallige henvendelser til museet, eksempelvis om de besynderlige høje husnumre, de er stødt på i folketællingerne, og hvor vi med Kennos register ved hånden straks kan meddele slægtsforskeren det nutidige husnummer. Ligeså længe har et jævnføringsregister over ejendommene på Helsingør Købstads markjorder og overdrev mang-

let, og det foreligger nu, langt om længe. Dog kun i elektronisk form som database, der i nær fremtid kan benyttes på Hovedbiblioteket og allerede nu ved henvendelse til Bymuseet. Databasen baserer sig på oplysningerne i diverse arkivalier, primært hartkornsregistre samt register til skøde- og panteprotokollerne. Da byen i begyndelsen af det 19. århundrede begyndte at udstyke og sælge sine overdrevsjorder, opstod snart en række af de for sundtoldsbyen så karakteristiske lystejeendomme, eksempelvis Lovisenlyst, Fredsholm, Prøvesten, Rolighed, Belvedere og Margrethehøj for blot at nævne nogle af disse gårde, der var ejet af »folk udenfor bondestanden«. Desuden opstod mere traditionelle gårde som eksempelvis Guldgravergaard, Pindemosegaard, Pilehøj og Mariehøj samt desuden

en del småhuse. Helt op til slutningen af det 19. århundrede var alle disse arealer sparsomt bebyggede og Helsingør lå stadig som en overskuelig størrelse, der ikke bredte sig langt udover Trækbanen og Kongensgade. Registret omfatter således markjordernes og overdrevets endnu sparsomt videreudstykkede hovedmatrikler.

Man kan således ikke via det ny jævnføringsregister forvente at kunne finde ens parcelhus' oprindelige matrikel. Her må man stadig ty til såvel matrikelkort som skøde- og panteprotokollerne. Til gengæld kan slægtsforskeren søge på ejerlisternes mange personnavne og måske få »gevinst«, hvis personen ellers har været ejer. Træerne gror jo endnu ikke ind i himlen!

LBM

Kalkovnen i Gurre. Fortsat fra side 13.

ning af borgen, som fandt sted på Valdemar Atterdags tid, dvs. omkring 1360'erne. I ovnen har der været tre indfyringsskakter, og inde i selve ovnummet har man stablet kalksten og brændsel, hvorefter oven er lukket foroven med jord, ler eller lignende. Opvarmningen har nået de samme grader, som ved teglbrænding, nemlig omkring de 1000 grader. Sandsynligvis har bygningen været flere meter høj, og de tre indfyringsskakter har nok haft en hvælvet overkant som teglovnene i Gurre Vang. Endnu ved vi ikke præcis, hvorfra de store kalksten stammer, som man har brændt. Det er imidlertid meget store mængder, der er indsamlet, og så meget kalk findes slet ikke på vores marker i dag, og da slet ikke i området omkring Gurre. Til bestemmelsen af kalktypen, har vi haft en meget fin assistance af Torben Seir Hansens materiale-

analysefirma i Helsingør. Det var også Torben Seir, der undersøgte mørtlen fra den store 50 meter lange bygning nordøst for selve slottet ved udgravningerne i 2001. Kalk-ovne er sjældne arkæologiske fund, men en ovn helt svarende til Gurreeovnen er ikke destomindre fundet ved Hammerhus for flere år siden. Det er jo selvsagt kun de store kongelige byggerier og klosterbyggerier, der i middelalderen havde behov for så store mængder af kostbart brændt kalk til mørtel. I næste nummer af vores årbog vil der komme mere om vores kalkovn. Ovnene blev fritlagt og dækket til igen, og befinder sig derfor stadig på grunden, hvor der selvsagt ikke må bygges. Således kommer det nye parcelhus til at ligge et stykke tilbage på grunden, sådan som vi gerne så det fra museets side, og som den ny ejer i øvrigt også så det. Så på den måde blev alle tilfredse, og vi fik endnu en brik til vores puslespil om kongeboligen og lensmandsborgen Gurre.

Forenings-kalenderen

Kommende arrangementer

Middelalderromaner: Lørdag, den 22. januar 2005, klokken 14.30 i Lazarus-salen i Karmeliterklosteret.

Forfatteren Birgitte Jørkov, der også er historiker og i øvrigt bosat i Snekkersten, vil denne eftermiddag fortælle om sin forfattervirksomhed.

Hun fik sin forfatterdebut med en madbog om Italien »Solens køkken« i 1986 og fik sin første skønlitterære debut med romanen »Den skønne Helene« i 1997.

For to år siden fulgte så middelalderkrimien »Vor Frues sorte søndag« og senest romanen »Når himlen falder ned«, der udkom i november sidste år.

Birgitte Jørkov vil bl.a. fortælle om det lokalhistoriske grundlag, hun har benyttet i sine to seneste romaner:

Foredrag:

Viceadmiral du Plessis de Richelieu. Lørdag, den 19. februar 2005, kl. 14.30 i Lazarus-salen i Karmeliterklosteret.

Stig Colbjørn Nielsen, Slangerup, vil denne eftermiddag fortælle om den danske forretningsmand og viceadmiral Andreas du Plessis de Richelieu (1852-1932). Han var en farverig person med visioner ud over det almindelige. Han blev officer i den siamesiske marine og senere marineminister i Siam. I 1902 vendte han tilbage til Danmark og blev direktør for DFDS og herefter bestyrelsesformand i DFDS, Landmandsbanken og B & W. I 1910 erhvervede han Kokkedal Slot i Kokkedal. Endvidere var han medlem af Landstinget (Konservative) i to perioder 1915-18 og 1919-20.

Stig Colbjørn Nielsen er formand for Frederiksborg Amts Historiske Selskab

Foredrag: I Arns fodspor. Lørdag, den 19. marts 2005, kl. 14.30 i Lazarus-salen i Karmeliterklosteret

Regionalhistorikeren Ingrid Dora Jørnhjer, Helsingborg, vil denne eftermiddag fortælle om tempelridderen Arn med baggrund i den svenske forfatter Jan Guillous romaner, der har vakt meget stor interesse for svensk middelalder. Det svenske forfatteridols historier om ridder Arn, som må forlade sin elskede og drage på korstog som tempelridder til Det Helige Land og sone sin synd. Ja, rent faktisk knytter

Guillou en forbindelse til cistercienserklosteret i Esrum i romanserien, idet Arn får sin opdragelse på cistercienserklosteret i Vitskøl i Nordjylland, som er en »aflægger« af det endnu ældre kloster i Nordsjælland. Men hvad er den rigtige historie om de personer og de steder, som omtales i bøgerne ?

Byvandring i Hellebæk.

Lørdag den 21. maj 2005, klokken 14.00.

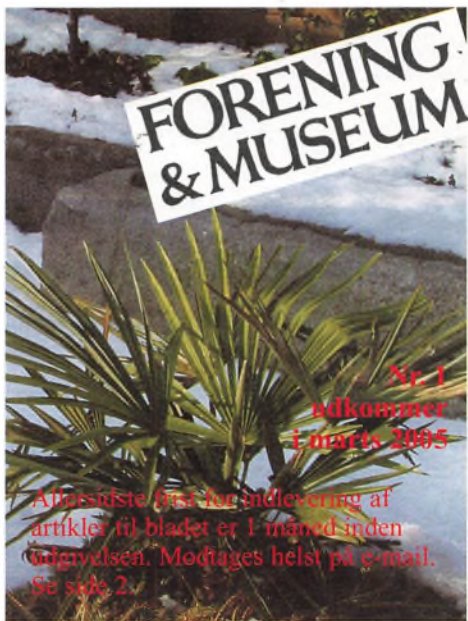
Mødested: Hammermøllens parkeringsplads i Bøsemagergade.

Lokalhistorikeren Erik Trolle vil fortælle om og føre os rundt i Hellebæk. Nærmere om dette arrangement følger i næste nummer af museumsbladet.

Bustur til Bjäre-halvøen i Sverige.

Lørdag, den 11. juni 2005. **Mødested:** færgeljerne i Helsingør

Denne tur annonceredes sidste sommer, men måtte aflyses grundet ringe tilmelding. Vi tilbyder på ny denne tur, hvorfor vi allerede nu har fastsat datoen. Turen vil blive nærmere omtalt i næste nummer af museumsbladet.

**Ar. 1
udkommer
i marts 2005**

Afslættede først for indlevering af artikler til bladet er 1 måned inden udgivelsen. Modtages helst på e-mail. Se side 2.